

Recenzije.

Emmanuel Kant (1724.—1924.)
volume commemorativo
del secondo centenario
della nascita (Milano 1924.).

Povodom dvijesta godišnjice Kantova rođenja publicirani su razni spomen spisi, te je i s katoličke strane novoskolastička milanska škola pružila osobiti dokaz svoga nastojanja, da u studiju Kantove filozofije stoji na potpunoj visini. Veoma ugledni ovaj komemorativni svezak, koji je brigom rektora fra A. Gemelli izdala katol. univerza u Milanu, sadržaje mnoge rasprave uvaženih skolastičkih radnika. Ali umjesto da ih sadržajno prikazuje, treba svakako da bar jedno istaknemo: i udivljeno priznanje osobitoj agilnosti ove škole, i utješno zadovoljstvo, da je neoskolastika danas po svim zapadnim zemljama u takovoj radnoj i naprednoj svježini, te daje najbolje jamstvo za razvikanje crkvene nauke i njezinog ugleda u općem filozofijskom stvaranju, koje danas može mimoilaziti ili čak omalovažiti samo nezalica. Dašto da bi nas ovaj kolektivni ponos imao potaknuti na sasvim protivno, nego da nam dopusti predati se neradinom nehaju. Ali, i to je sada najvažnije, manje više sve po redovnicima izvedene naučne organizacije nastale su prethodnim specijaliziranjem naučnih radnika, a toga kod nas, upravo kod nas, niti je prije bilo, a niti sada biva (barem sustavno ne, osim kad se sposobni pojedinac silom probije). Da se u naučna inostrana središta izašilje pomladak sa specijalnim izborom naučnog talenta, danas nas ne bi udruživao takav vacuum naučne sredine

među crkovnjacima. U tome smo naprosto zaostali, i ne htjeti toga priznati, značilo bi ustrajati na mrtvoj točki. Z.

Faulhaber Ludwig »Wissenschaftliche Gotteserkenntnis und Kausalität«, Nürnberg 1922. Sv. 2. »Abhandlungen zur Philosophie und Psychologie der Religion«, iz. od G. Wunderle.

Ova lijepa habilitaciona radnja tek mi je sada postala poznata, a napose ju ističem poradi nazora o principu kauzalnosti, kako ga F. razlaže oslanjajući se na Geysera. Pisac ponajprije prikazuje razne u historiji filozofije tipične pokuse za dokazivanje eksistencije Božje bez kanzalnog principa. Prikaz obuhvata i sasvim savremene smjerove u filozofiji religije; a jednako se pisac i u daljnjem traktatu o kauzalnosti neopširno bavi sa raznim mišlicima upogled problema kauzalnosti. Tu ćemo sad odrediti naše stajalište.

F. tvrdi 1. da istinu kanzalnog principa ne spoznajemo pojmovnom analizom, nego refleksijom na usebnu empiriju, koja iskazuje činjenicu kanzalnog snošaja;* a 2. da ne možemo istinu kanzalnog principa analitički fundirati na principu dostatnog razloga.

* Kauzalnost (uzročnost) znači »djelovanje« (tvorbu, čimdbu) tvornog uzroka; kanz. snošaj znači vezu tvornog uzroka kao takovog s onim što nastaje (= djelo, tvorina, učin, učinak); kanz. princip = nužnost kanzalnog snošaja.

Ad 1. Sudom izrečena *faktičnost* kauzalnog snošaja jest (po usebnom iskustvu) sintetička; a *razlog za nužnost* kauz. snošaja spoznajemo analitički (a ne po usebnom iskustvu i refleksiji). »Faktičnost« je dakle empiričke evidentna činjenica, a »nužnost« nije, i to zato nije, jer za nužnost treba spoznati *razlog*: nužnost kauz. snošaja jest ontološki evidentna, u koliko analiza »nastajućeg objekta« otkriva razlog, s kojega takav objekt mora da bude »učinak« (= »ovisan o uzroku« = kauzalni snošaj).

Ad 2. Actus essendi (bitka) svakako je u relaciji s potencijalnim bitkom, to će reći: »ovo« što actualiter est, te s obzirom na svoju bit moglo bi i »ne biti aktualno«, nego ostati samo kao potencijalni bitak (esse), za koji se dađe pomisliti, da bi na najrazličitiji način mogao nastati stanovito »nešto« (= biće, ens) kao aktualno — a ipak nastane aktualno »ovo« t. j. determinirano (određeno, ograničeno, limitirano) nešto, svakako ovo aktualiziranje bitka (actus essendi) znači, da je sad isključeno svako drugo od najrazličitijih potencijalnih bića. Između tolikih potencijalnih bića aktualizirano je pravo »ovo jedno«; aktualizirati znači u prvom redu ograničivati potencijalnost u njezinoj bezbrojnoj različnosti određenjâ. Sad pako treba reći, da stanovito ograničeni bitak (koji nastane aktualan) imade ontološki *razlog* tom ograničenju: a to znači da aktualni bitak imade svoj *razlog* upravo u koliko je aktualni bitak. Taj razlog — ako gledamo na *postanak* (nastajanje) bitka t. j. na sam-prelaz od potencijalnosti u aktualnost (= promjena, događaj, zbivanje) — zove-

mo *uzrok*. Nažalost kauzalnog snošaja (= kauzalni princip) osnovana je dakle ontološki u potrebi dovoljnog razloga za aktualni bitak. Prema tome na ovom osnovu (fundamentu) može jedino da bude i logički razlog za istinu kauzalnog principa. Z.

Noetik, 11. i 12. izd. Herder 1924.

U školskoj literaturi već od god. 1868: poznati udžbenik od Hagemanna ponovno je izdao čuveni prof. u Bonnu, Adolf Dyroff. Proveo je neke izmjene; noetika je stavljena ispred logike, izbačeni su neki ulomci metafizičke i teološke sadržine, a ostalo je prema potrebi popravljeno.

Ne bih usvojio izdavačevo mišljenje, da se moderni nazori mogu svesti na otprilje poznate, pa zato da se može i preći preko njih bez štete za cjelovitost i savremenost gradiva. Primjerice Vaihingerov fikcionalizam t. zv. »Als Ob« nauke sa metodičkog gledišta spada u logiku, a kritički je srodan s pragmatizmom i relativizmom; Husserlova se fenomenologija u mnogočem dotiče sa skolastikom, a razni detalji ne mogu opet da ulaze u udžbenik... Ovo je sve tačno, ali upravo didaktički interes iziskuje, da se vodi osobito računa o savremenim pojavama, da se moderne nauke uglavnom prikažu i svedu na kritičko mjerilo. Osobito noetika zbog prvenstvenog svoga značenja u cjelokupnoj filozofiji imala bi da studente uvodi i u samostalno daljnje proučavanje specijalnih pitanja. Ova je noetika i u svome najnovijem izdanju sužena na početničke granice, pa zato ima opet svoju vrijednost za — početnike. Pregledna je i pouzdana. Z.